

3. Minthogy a mértani szerkezetben mind az állító, mind a tagadó néyszögeknek egyiránt lehetőeknek kell lenni, ezekben a tagadó néyszögek gyökereinek értelmök egyszerűen csak az, hogy a tagadó néyszögek gyökerei az állítóval ellentétesek, mint a szövegben tetteleg alkalmazásokkal és számításokkal is be van bizonyítva. Végezetre

4. A $\frac{dy}{dx}$ -el jegyzett hanyadosokat illetőleg, minthogy máig is vannak kik azt, az érthetetlen és megfoghatatlan *minden adhatónál kisebb mennyiségek* arányával azonosítják, ezekre nézve a már eléggé tisztára hozott és a legtekintélyesebb matematikusok által elfogadott véleményhez képest azt állítjuk, hogy az, azon arányt fejezi ki, melyhez a folytonosan kisebbedő mennyiségek nem csak végnélkül közelednek, hanem azt $dx = 0$ értékével is érthetik, s ekkor $\frac{dy}{dx} = \frac{0}{0}$

209. Ugyanaz, még 1865. oct. 23-kán felolvasott, s a bírálók által el nem fogadott ily című értekezésére :

„A matematikai műszavakról és fogalmakról” újabb „indokolt” bírálatot kér az Akadémiától.

Átteendő a math. és természettudományi osztály-értekezlethez.

210. A titoknak jelenti, hogy Zemplénmegye f. é. június 5-én S.-A.-Ujhelyben kelt levélkíséret mellett, beküldé a megye területén m. é. jun. 21-én észlelt földrengés idejének, irányának és hatályának hiteles adatait.

Átteendő a math. és természettudományi bizottsághoz.

Huszonkettedik (philosophiai, törvény- és történettudományi osztály-) ülés.

1869. jun. 21-kén.

Kubinyi Ágoston t. t. helyettes elnökleto alatt.

212. Szepesi Imre l. t. felolvasta Nagy Márton l. t. következő czimű értekezését: „Plátó mint bölcész és nevelész.” Kivonata ez:

Socrates személyisége mindenkié, ki közelébe férhetett, oly hatalmasan hatott, hogy az halála után példányképpé lön; abban találák középpontjokat. Hogy egy általános, önmagában valódi célnak kell az embert meghatározni, volt Socrates alapgondolata, melyből minden socratesi tanoncz kiindult. E cél mibenlétét Socrates élete igazolja.

Antisthenes, a cynicusok alapítója, úgy mint Aristippos és a cyreneusok, s Euklides a megarabeliek alapítója, mind Socrates után indultak, habár némelyekben töle eltérve más utat követtek. Maga Plátó, ki Socratesnek álmában előbb jelent meg fiatal hattyú alakban, mint még annak tanonczai közé számíttathatott, Socratest követte.

Plátó az elemiekben, gymnastikában, zene és festészetben, úgy mint a költészetben eleve kiképeztetvén, 20 éves korában Socratest tanulta megismerni, s magát egészen a bölcészeti tanulmányoknak szentelé.

Ezt ő teljes nyolcz évig a legnagyobb buzgalommal hajtotta végre. Ennek halála után Megarába Euklydeshez, onnan Cyrene-, Egyptus-, Nagy-görögország- és Siciliába utazott, hogy a pythagorási iskolával megismerkedjék. Itt a tudományos felbátorítások, gyakorlati fogékonyságok és élet iránti érdeklődésekben sokat nyert.

Negyven éves korában visszatért Athenébe, s ott az akadémiában tanítványokból egy kört alakított, kik a legbensőbb szeretettel függének rajta, s azokat 81 éves koráig, visszavonulva a nyilvános élet zajongásaitól, oktató. Csendes bölcselő életet élt. Írással foglalkozva, mások szerint egy menyegzői lakománál Kr. e. 348-dik évben halt meg.

Bölcsélete.

Plátó minden bölcsészet alapjául a *dialektikát* vagy *logikát* tartotta, mely annak tudása, a mi összekapcsolthatik vagy nem, és annak, a mint valami eloszthatatik vagy összetéthetik. A tudást és megismerést illetőleg kétféle forrás van: érzelés képzzettel és észszerű gondolkodás; az első arra vonatkozik, a mi folytonos levésben van; az utóbbi a tartósra, mely se nem lesz, se nem szűnik meg. Az *eszmék* a sokféleségnek közegei. Ezek a létnek és tünetvilágnak változatlan elvei. Eszme mindenütt van, hol általános faj- és nemfogalom létezik. A létezőnek minden osztálya bír eszmével.

Az ember testből áll és lélekből. Minthogy a lélek testtel egyesült, az a mulékony felé fordul; de a mennyiben az az örökké való megismerésének vagyis az észnek részese, abban valami isteni létezik, az ész. A lélek tehát istenit és halandót foglal magában: az ésszt és a vágyat.

Az erény a léleknek ép állapota, mely a lélek három fűtehetségének tökélyes öszhangján alapszik. Az erény tudomány és azért tanítható.

Az igazságosság maga az állam. Az állam, mint egyes ember, nagyban erkölcsi egyén, mely által a jónak eszméje, a mennyire lehetséges, valódi életre hozatik. Az államban is, mint az ember lelki életében, három elem, vagyis az egyes embernek cselekvési módja találtatik: t. i. az uralkodók állása az észnek megfelelőleg; az örök vagy harczosok állása megfelelőleg a bátorságnak; az iparosok állása megfelelőleg az érzéki vágynak.

Az állam első kötelme: hogy senki saját házában templomot ne tartson, hanem áldozatait nyilvános templomba vigye s ott imáit végezze. — Az istenek elleni vétségek szó- és tettben megbüntetendők.

Lényeges állam-nevelészeti eszköz a *férfiak iránti szeretet*. Ennél nemesebb nincs. Ennek kell az embert életén át vezetni stb.

A törvényhozónak kötelessége továbbá az állam polgárait a fájdalomnak úgy mint az örömmek elviselésére nevelni.

Azon ünnepeken, melyeket mi az istenek tiszteletére szentelünk, a munkától szünjünk meg. Az ifjúságnak a játékokat és énekeket meg kell tartanunk. A dözsnapok sem kárhoztatandók. Ezek jelentékeny befolyással bírnak az ifjúság nevelésére.

A polgároknak a ligetek és templomok bizonyos időkben gyűlho-

lyek valának, melyek közös áldozatok mellett barátságos időtöltésül használtattak, — ím, a mai körök és gyüldéknek első nyomai!

Az államnevelészetnek végre kötelessége az *állapotok rendezése*. — Az állam öreie közt a bölcselőknek van joguk parancsolni. Azok az uralkodók. Azok képesek megismerni a dolgok valódi lényegét, s minden dolog lényegéről tiszta ismerettel bírnak.

Ez röviden Plátónak *államnevelésze*t, általános alapvonalokban.

Részleges nevelészet.

Plátó meghatározta a nevelészetet, mint az ifjúság vezetését a törvény által előírt s legjelesebb férfiak által helyben hagyott életmódhoz képest, mely mint olyan, az ifjúságban érzületeket teremt. — Minden foglalatosság közt legjelesebb a nevelészet. — A nevelés eszméjének kivitelénél folytonos akadályok gördülnek elé, melyek a lélek betegségeiben, roszaság és tudatlanságban, elvégre a test rosz alkotásában találják alapjokat. Azért kell a nevelészetnek egyrészt a gymnastikát, másrészt pedig a zenét egyenlőleg minden tudomány mellett önmagáért öszhangzólag művelni. Ennek megtörténtével az emberben azon tartás támad, melyet igazságnak nevezünk, mely minden erény öszlete s minden szellemi nevelészet célja.

A legelső szerelés.

A gyermek születése után testi és szellemi kiképzése tekintetéből legott figyelembe vétessék. A *testi képzést* illetőleg, az anya képezze a gyermeket míg gyenge. A *szellemi bánásmód* annál gondosabb legyen, minthogy e korban minden benyomásra legfogékonyabb.

A csecsemő kort meghaladván a gyermek, engedjünk neki játékokat, melyek korához illők. Játék által a jellem is képeztetik, de rendszeres játék által, s hol ez így történik, ott rendszerető férfiak is válnak belőlők. Erre az összejövetel helye minden városnegyedben egy templom, ápolónők felügyelete alatt.

A tudományos képzés első csírája olyaténféle regék elbeszélésében áll, melyekben az Isten úgy állíttatik elő, mint valóban van. — Nagyban igazolja ez is, hogy a gyermeket korán kell vallásosságra szoktatnunk. De a halálfélelemtől is óvnunk kell a gyermekeket, ha hősöknek akarjuk őket egykoron.

Az erkölcsi nevelészet e korban különösen a tekintélyen, a személyin, a tanítónak szellemi és erkölcsi megfontolásán alapúlt magatartáson nyugszik.

Tantárgyak.

A tantárgyak a gymnastika és művészet, minden egyéb tudománnyal, melyek a lelket képezik. Erre díjazott tanárok alkalmaztatnak. Atyának nem állott szabadságában gyermekét visszatartóztatni az iskolától.

Gymnastikának és zenének az oktatásban egyesíttetniök kelle, hogy hős és okos szellemeket teremtsenek. Gymnastika küzdés- és tánczból állott. Ide tartozott a haditudomány és vadászat.

Tudományos neveléset.

Minden nevelésetnek másik főalkrésze a *műzők mestersége*, mely a bensőnek minden részére, művészet- és tudományra vonatkozik. Az első oktatásban a nyelvből s annak elemeiből kell kiindulni. Ez elsajátítás után költőt kell adni olvasni a tanoncznak, azt neki értelmezni s részben betanultatni. De mint kicsinált dolgot kell tekintenünk, hogy a költészetből csak a hymnusokat az istenek és jó emberek dicsőítésére használjuk fel. Mindenütt törekednünk kell tiszta belátás és megfontolt ismeret után. — Ne merjen senki költeményt szerkeszteni, habár Thamyras vagy Orpheus hymnusait múltná is fölül, mielőtt a törvényörök bírálata alá vetette és azoktól helybenhagyatott volna.

A tulajdonképi zene az ifjúnak 14—16 évig szükséges nevelési és oktatási tárgy különös felügyelő vezetése alatt. A zene befolyása a nevelésre látszatóbb, ha az ének a tánczczal egyesíttetik. Az első nemes érzést fogja az ifjában föléleszteni, s annak szelíd varázsa által szép és jóra szoktatni, míg az útba igazítás észokok által csak későbbben állhat be, midőn az ész inkább érvényesül.

A szellemi képzésnél szorosan megjegyzendő, hogy a tudatlanság nem a legnagyobb baj, hanem a sokféle ismeret és soktudás rossz neveléssel, sokkal károsabb a tudatlanságnál. — A szellemi képzésre első a *mennyiség- és csillagászat*. Az első anyagi haszna végett igen fontos s a bölcséleti képzésre a legjobb előkészítő eszköz. A *csillagászat* az örökkévaló mindenségnek képét s annak végeczélját tárja előnkbe. Mindkettő egyszersmind előjáték a legfőbb tudományra, a *Dialectikára*, melynek módja abban áll, hogy részben a fajokat elkülönítve akként vizsgáljuk, miszerint egy fogalmat a másikkal föl ne cseréljünk, másrészt a fogalmakat tisztán kifejtsük, s a dolgok lényegét és benső viszonyait kimutassuk.

Az erkölcsi képzés egybefoglalja az egész ember összes nevelését, s az igazságot, mint az egyesnek legfőbb célját állítja fel. Mivel az erkölcsannak legfőbb elve, hogy mi az Istenhez, mint mindenek teremtetőjéhez, a mennyire lehetséges, hasonlók legyünk. Minthogy Isten akará, hogy, mint a világ, különösen az emberek tökélyesek legyenek, ugyanazok lelkeivel a testekkel egyesülések előtt az ősképeket, melyek szerint a földön minden teremtetett, az igazak és jókról legfőbb eszmét közölte. Ennek eszközlésére magunkban kell az isteni részt, az ész, egészen szabaddá, és tökélyesen uralkodó tehetséggé tennünk. Ezt téve, gyakoroljuk a legfőbb erkölcsiséget vagy az igazságosságot, mely az életben a legfőbb jó.

A korosabbak művelése.

Ezek is szükségelik a művelést. Első követelmény magában az *önismerés*. A ki nagy ember óhajt lenni, az se magát, se övét ne szeresse, hanem csak azt, a mi helyes, akár találja azt önmagában, akár más működőben. Második az *igazságosság szeretete*, mire következnék: mérséklet, bölcsesség, s mindazon tökélyek, melyekkel mindenki bírhat is, másokkal is közölheti. — Továbbá kell szolgálni és uralkodni tudni, mivel aki soha sem szolgált, dicsérettel nem is uralkodhatik. Szükséges még a *gymnastika a gyógyászattal*, sőt amannak ezt fölöslegessé kell tenni; legfontosabb pedig a *harczfiakra* nézve.

Az *államférfi* legyen művészet- és irodalomban elméletileg kiképzett, hogy jó és igazságos érzületeket keltsen a népben. Legfőbb hivatás a *törvényhozóké és kormányzóké*. Tőlök természeti hajlamkép is követeltetik: szilárdság, kedv, jóakarát, nemes és szigorú jellem, s a képzéshez kedvező tulajdonságok, mint éles belátás, sok felfogó erő, jó omle, fáradhatlanság és rendkívüli munkaszeretet.

Első rendszeres nevelészet.

Plátó *paedagogiája a legelső rendszeres paedagogia a világtörténelemben*. Ez, mint különösen a plátói bölcsészeti rendszer, maga, után vonza Görögország consequentiáját, — de magán a görög nézetben belül. Azért látá szükségesnek Plátó a művészetben az erkölcs-vallásos képzést. — A hellennek s azzal az embernek lényébe mélyen belefűrődve, senki erősebben nem hangjelezett mint ő, és senki gyönyörűbben nem állítá elő, hogy a jó az igaz, és az igaz a jó, és pedig isteni alapon. Mint igazi hellen, felállította a nevelés elveit, ugyanannak eszméjét tisztán felfogta, célját szorosan meghatározta, s ugyanannak megnyerésére az eszközöket pontosan kijelölte. Minthogy tehát ő mint bölcsész és nevelész egy történeti nagy népnek igazi és nem álképviselője, ugyanazért a világtörténet szelleme is, és habár közvetlen nem is keresztény szellem, mindazáltal e szellem mégis prófétai igében, „az ember fiában“ nyeré beteljesedését, belőle szólott, midőn Timäosában mondja: „Minthogy a világegyetem halandó és halhatlan lakókat tart fenn s azokkal töltetett meg, láthatóvá lön a láthatót magában foglaló lelkes, érzékileg észlelhető Isten, csak ész által közelíthető Istennek képmása, az istenek legnagyobb és legjobbika, legszebb és legtökélyesebbike, ez egyetlen ég, ki egyetlen szülött.“ Az elméleti nézetnek e mélységéhez függeszti a hasonlóul mély erkölcsi követelményeket: „Legyen az ember, úgymond, erkölcsiség által, a mennyiben teheti, Istenhez hasonlónak.“ — „Isten a legigazságosabb s közülünk senki sem közelíthet hozzá, mint a ki az igazságosság végső fokát elérte.“ — Oda céloz tehát a nevelészet is. — Csak a neveltek lesznek jók; csak fegyelem által válik az ember jelessé. — Plátó, a Görögország képviselője legfőbb magaslaton, — mint bölcsész s mint nevelész — a görög szellemnek legtisztább kifejezése s lenyomata.